

[Arvio Maailmankirjat.net:issä](http://Arvio.Maailmankirjat.net/issä)

J.M. Coetzee: Jeesuksen lapsuus | Maailmankirjat

Epäilijän evankeliumi

MARJATTA RIPSALUOMA

Suosittelen oheislukemistoksi **Cervantesin** *Don Quiote*-opusta, mielevän hidalgon ja hänen apulaisensa *Sancho Panchan* seikkailuja. Niitä kerrotaan kirjassa ja ne vievät tarinaa eteenpäin. Don Quiote on eräänlainen kommentaattori kertomuksessa eräästä lapsuudesta, joka arkipäivän tasolla on täysin mahdollinen. Se voisi olla nykyaikaa.

Tietenkin voi lukea Uutta testamenttia, mutta *Jeesuksen lapsuus*, joka on **J. M. Coetzeen** *uuden suomennetun kirjan aihe*, ei evankeliumeissa tule selvitetyksi. Uudessa testamentissa kerrotaan vain, että hän syntyi ja sitten kerrotaan kuinka hän löi viisaudellaan ällikällä kirjanoppineet joskus päälle 10-vuotiaana.

Kirjoja ei silloin nykyisen ajanlaskun alkuvaiheen tietämällä ollut kovin paljon, ei ainakaan hepreaksi, tuskin myöskään arameaksi, jonka sanotaan olleen kristinuskon Jeesuksen, juutalaisten jumalan pojan kotikieli. Arameaa ei enää israeliittojen mailla puhuta, mutta sen sukukieltä kyllä keskellä Välimeren, Maltalla. Sille saarelle myös haaksirikkoutui Saulus-Paavali, mutta en tiedä seurasiko saarnoista pakanoiden keskuudessa vielä silloin yhtään mitään.

Nimittäin Jeesuksen mullistavasta olemassaolosta alkoi uusi uskonto. Sitä tarkoitan epäilyksellä tässä, esimerkiksi kirjailijaa, jota en tunne. Uskonnon alkaminen yhdestä ihmisestä ei ole ihan tavallista (**Muhammed, Gautama**, mutta kumpaakin voisi ehkä kutsua opettajaksi tai profeetaksi), mutta monijumalaisuuksia ovat kenties olleet perustamassa useammat ihmisryhmät.

Kielenvaihto on yksi asia joka tapahtuu kirjassa. Siitäkin johtuu Cervantesin opuksen läsnäolo kirjassa. Kielen vaihtaminen toiseksi ei ole helppoa (paitsi aivan pikkulapsille), se panee ihmiset ponnistelemaan. Tässä tarinassa vanhempi mies ja pieni poika päätyvät Belstar-nimiselle (kaunis tähti?) pakolaisleirille ja saavat sieltä espanjankieliset nimet, koska laiva rantautui espanjaa puhuvaan maahan.

Maa vailla ominaisuuksia

Coetzee kirjoittaa aina, suunnilleen jokaisessa kirjassaan, tarinaa jossa on paljon tasoja. Nyt kirjailija armahtaa lukijaa yhdellä tavalla: hän kuvaa maata jossa ei ole oikein mitään. Ihmiset ovat suunnilleen tasaisen köyhiä joitakin poikkeuksia lukuunottamatta. Eläminen on selvää ja yksinkertaista.

Kuka tahansa tietää mitä on köyhyys. Se ei ole vain yksi asia, nälkä, vaan se on puutetta monenlaisesta hyvinvoivissa maissa itsestään selvistä asioista. Se on aika lailla harmaata. Hyvinvoivassa rikkaassa maassa harvemmillä on kokemusta köyhyydestä, eikä nähtävästi pojan ja miehenkään kohdalla ole näin ennen pakolaisuutta. Kirjassa ei selitetä, miksi niin

monet ihmiset ovat joutuneet pakolaisleirille, mutta ei myöskään selitetä, mikä on maa johon he päätyivät. Aina on helpompaa jos ei esitä kysymyksiä tai yritä muuttaa vallitsevia olosuhteita. **Haruki Murakamin** kirjassa *Kafka rannalla* on portti toiseen maahan, jossa kerrotaan tämälampaisesta maailmasta. Siinä kirjassa se tarkoittaa tuonela, vaikka se on maan päällä (en ole aivan varma siitä missä suomalaisen mytologian tuonela sijaitsee), suuri laakso, jossa eletään. Ihmisillä on kauhtuneet vaatteet, ei paljon mitään omaa, ihmiset vaeltavat, mutta eivät ole kovin läheisessä kontaktissa toisiinsa. He tekevät työtä, mutta myös vaihtavat tavaroita toistensa kanssa. Elämä sujuu tavallisena niin kovasti helposti.

Pojan nimeksi on passiin pantu David. Laivassa hän hukkasi kirjeen, jossa oli hänen äitinsä nimi. Vanhempi mies, Simón, kuten passissa lukee, otti lapsen huostaansa ja piti hänestä huolta pakolaisleirissä. Vaikka pojan huoltaja ei ole koskaan nähnyt pojan äitiä, hän on varma että tunnistaa hänet nähdessään. Mies on aivan varma äidin tunnistamisesta, vaikka ei tiedä edes hänen nimeään. Tosin pakolaisillehan annetaan uusi nimi, niin että sen tietämisestä ei ehkä olisi hyötyä.

Alku on ankea uudessa kotimaassa. Mutta ihmiset ovat sopeutuvaisia ja Simón ja David aloittavat nopeasti uuden elämän. Miehen työ on viljasäkkien lastausta, lapsi on odotelmassa häntä ja muut satamatyöläiset käyvät juttelemassa lapsen kanssa. Espanjan kieli alkaa sujua. Pikkuperhe pääsee asumaan vaatimattomaan asuntoon ja saa tuttavikseen naapurin naisen ja hänen poikansa.

Coetzee on velho kuvaamaan aikaa. Hän on todennäköisesti tarpeeksi vanha hallitakseen sen. Vasta kirjan lopetettuani tajusin, että aika vaihtui päähenkilöiden ja muiden kirjan henkilöiden elämässä, mutta en vain huomannut sitä, vaivihkaisia muutoksia. Alun harmaudesta alkoi tulla sävyjä, jopa värejä. Mutta miten? Arvaukseni on yksinkertaisesti se, että uuden kielen oppiminen vei ihmisiä eteenpäin ja ihmiset alkoivat olla enemmän erilaisissa suhteissa toisiinsa.

Aluksi en juuri ymmärtänyt kirjan tarinaakaan, en edes sitä, miksi se oli kirjoitettu, lopussa näkyi kaari. Värit ovat tavattoman tärkeä asia. Värit tarkoittavat paljon muutakin, ne kuvaavat suoraan ihmistä:

”Nainen saapuu heidän ovelle yllään asiallinen tummansininen mekko, hassu pieni hatu jossa on pramea kultainen hattuneula ja – näkyä on vaikea uskoa todeksi – valkoiset hanskikkaat ikään kuin hän olisi tullut tapaamaan lakimiestä, eikä hän ole yksin. Hänellä on mukanaan pitkä hontelo nuorimies, joka pelasi taitavasti tennistä yksin kahta vastaan.” Veljeni Diego”, nainen selittää.”

Tässä kuvataan Simónin löytämää Daavidin äitiä.

Vanhemmuus lapsen silmin

Coetzee vaihtelee näkökulmaa. Oma lukutekniikkani oli lukea luku läpi, sitten käydä se pikaluvulla läpi uudelleen. Sillä tavalla löytyi monia piilossa olleita asioita. Jeesusen lapsuus ei ole helppo kirja, sen lukemisen eteen on tehtävä työtä. Tosin jokainen lukemani Coetzeen romaani on ollut sellainen.

Tarinan kulun osalta kirja vaikuttaa ensin hämmästyttävän minimalistiselta. Sitten juuri

menemällä takaisin juuri luettuun löytyy sävyjä ja yksityiskohtia valtava määrä, loppuaika kirjan lukemisen jälkeen onkin sitten miettimistä.

Yksityiskohdat eivät ole satunnaisia, kyllä ne ovat välttämättömiä. Kirjassa ei ole niin kutsuttua Suurta Tarinaa, vaan monia sellaisia, niitä pitelee yhdessä kasvu, hidaskasvu. Jokainen lapsen vanhempi tietää, mitä lapsen kasvu on ja kuinka merkittävästi lapset kasvavat jokainen eri tavalla. Vanhemmat tajuavat myös lapsen kasvun ohella muuttuvansa itsekin, vaikka eivät ehkä osaa nimetä sitä kasvuksi. Aikuiset kuvittelevat elämälleen raamit, anettuina tai otettuina, joissa elää, mutta se tuskin pitää paikkaansa kenenkään kohdalla.

Siksi sanoin tuolla aiemmin, ajan muuttumista miettiessäni, että Coetzee on tarpeeksi vanha kirjoittaakseen tämän kirjan. Siinä käsitellään niin paljon kaikkea, että kirjasta alkaa muodostua maailma, yksi sen kuvista. Poika on terävä ja määrätietoinen, jo aivan pienenä:

“Tule”, hän sanoo pojalle. “Äitisi on huolesta sekaisin.”

“Ei Inés ole minun äiti.”

“Totta kai Inés on sinun äitisi. Inés rakastaa sinua kovasti.”

“Kuule pikkumies, kuka se nainen on, jos se ei ole sinun äitisi?” Daga kysyy.

“Se on vaan yksi nainen. Ei minulla ole äitiä.”

“On sinulla äiti Inés on sinun äitisi”, hän, Simón, sanoo. “Anna käsi.”

“Ei! Minulla ei ole äitiä eikä isää. Minä olen minä.”

“Höpsis. Meillä kaikilla on äiti. Meillä kaikilla on isä.”

“Onko sinulla äiti?” poika kääntyy kysymään Dagalta.

“Ei”, sanoo Daga. “Minullakaan ei ole äitiä.”

“Siinä kuudit!” poika sanoo voitonriemuisena. “Minä haluan jäädä tänne enkä mennä Inésin luo.”

Rikkiviisas ja pikkuvanha poika. Eivätkös kaikki ole “minä olen minä” (yksi juutalaisten jumalan epiteetti)? Jos tätä lukee uskonnon perustajan kuvauksena, niin mitä on ajateltava siitä, että Daga houkuttelee poikaa ostamalla hänelle jäätelöä (mistä ja millä rahalla?) ja antamalla hänen katsoa puisesta laatikosta Mikki Hiirtä ja muita aivan uusia ihmeteltäviä? Tai miten on nähtävä pieni iso poika Inéksen sylissä onnesta ja hurmiosta lasittunein silmin lutkuttaen peukaloa? Onko se rakkautta vai huvitusta, onko se peräti intohimoa vai onko se kaipausta johonkin, jota ei ole koskaan ollut?

Oikean isän ja äidin, biologisten vanhempien puute on miljoonille lapsille itsestäänselvyys. Läheskään kaikki lapset eivätkä aikuisetkaan säily hengissä sekasorron keskellä. Tässä kirjassa muutos tuntemattomaan suuntaan tapahtuu oppimisen yhteydessä.

Tulin ajatelleeksi Jeesuksen, sen puusepän pojan, mahdollisuutta käydä koulua. Olikohan temppeleissä kouluja lapsillekin? Oliko oppiminen ulkooppimista, sanojen toistelua? Vai oliko silloin jo ajattelun ja asioiden yhdistelyn opettamista?

Sen puoleen: onko sitä nykyään?

Lukijan itsemääräämisoikeus on onneksi olemassa. Kokemuksia maailmasta ja ihmiskuvasta on yhtä paljon kuin on lukijoitakin.

Kristinuskon länsi on niin iso osa maailmaa ja kovasti iso osa siitä lisäksi on espanjankielistä – Latinalainen Amerikka on ehkä vieläkin maailman suurin yhtenäinen katolinen alue – että tarinan sijoittaminen on ymmärrettävä. Sen lisäksi moni kirjailija on miettinyt uusimman jumalaksi kutsutun elämää, esimerkiksi **José Saramago**, että vertailukohtia löytyy.

Minkälainen voi siis olla ihmisjumalan alku? Aivan ilmeisesti ominaisuudet tulevat sattumanvaraisesti, ihmislapsena. Pieni David tuntuu tietävän hyvin tarkkaan, mitä hän tahtoo, oikuttelee ja rähiisee. Hän on voimakas, hän saa lähimpänsä uskomaan että tahtomisessaan on oikeassa. Simón ja Inés, samoin kuin satamatyöntekijät, päättävät, että kyseessä on poikkeuksellinen lapsi.

Maassa on tietysti koululaitos, sen lisäksi on koulukoti, jota poika väittää pakkolaitokseksi. Lapsi saa pitää päänsä: hän ei tarvitse koulua. Kirja päättyy matkalle kohti jälleen uutta elämää ja lukija saa päättää millä tavoin kirjan nimi vastaa sisältöä.

Tässä kirjassa on tavattoman paljon puhetta, dialogia erilaisten ihmisten kanssa, se vie tarinaa eteenpäin. Puhe ei ole sattumanvaraista, vaan johtaa johonkin suuntaan, se ei ole höpötystä, eikä kirjassa ole tilaa tyhjäkäynnille.

En ole lukenut alkuperäistä, englanninkielistä versiota, mutta **Markku Päckilän** kieli pysyy selkeänä ja toteavana. Replikeissä ei ole huolimattonta kieltä eikä edes puhekieltä: ihmiset noudattavat sosiaalisia koodejaan säntillisesti, ovat hyvin kohteliaita toisilleen. Ihmiset ovat tässä suhteessa vähän erikoisia. Säröjä ei ole paljon. Oikeastaan ne ovat kaikki pikku-Daavidin aikaansaamia.

Mutta kaiketi jotain outoa täytyy olla myös tulevan jumalan läheisissäkin. Kirjassa on paljon kertomuksia jokapäiväisestä elämästä. Ihmiset ovat käytännöllisiä, suurimmaksi osaksi he tyytyvät olemassa oleviin asioihin. On tietysti olemassa vähän erilaisia kaupunginosia, jopa yksi aidattu ylellinenkin paikka. Tavallisilla ihmisillä ei tunnu olevan halua päästä osallisiksi erikoisuuksista tai etuoikeuksista.

Kun juuri maahan muuttanut Simón ehdottaa satamatyöläisille nosturin hankkimista, että säkit saataisiin nopeasti varastoon eivätkä rotat ehtisi syödä niin paljon kaikkien yhteistä ruokaa, ehdotus ällistyttää kaikkia. Miksi, kun ei niin ole ennenkään tehty? Mitä me sitten kaikella sillä vapaa-ajalla?

Tässäkin on yksi asia lisää oppimisesta mitä käsitellään kirjan läpi. Rotat tuntuvat olevan ainut saatavissa oleva liha, jota ihmiset voivat syödä. Proteiinilähteet mieluummin hankitaan jostain muualta, mutta jotkut ihmiset ovat pyydystäneet rottia syödäkseen.

Tulin ajatelleeksi äitini kylän koneosuuskuntaa 1940-luvulla. Olen vain kuullut siitä. Sillä oli muutama traktori ja suuri, riihen seinustalla metelöivä hihnaa pyörittävä puimakone.

Sitten kävi niin että joku osti oman traktorin. Sitten seuraava naapuri osti auton, eikä hänen enää tarvinnut odottaa linja-autoa tai polkea pyörällä kymmenen kilometrin matkaa kirkonkylään ostamaan jotain tarpeellista kuten polkupyörän kumeja tai nauvoja, mikäli niitä sattui olemaan kaupassa.

Aika pian koneosuuskunta sitten lakkasi. Kylälle tulivat sähköt 50-luvun alussa. Kului muutama vuosikymmen, eikä linja-autoyhteyksiäkään enää ollut. Miten kävi jäljellejääneille ihmisille, niille joilla ei ollut rahaa tai halua ruveta koneiden osiksi? Se varmaan tiedetään jo.

Kylällä on kyllä edelleenkin uskonnolla jonkinlainen osuus elämässä. Se ei ole kadonnut.

J.M. Coetzee: *Jeesuksen lapsuus*. Suom. **Markku Pääkkilä**, *Don Quiote*-lainaukset **Jyrki Lappi-Seppälä**. Otava 2014, 298 s.